

પોશાક વ્યક્તિને રાહત અને આરામ, હુંફ અને સુરક્ષાની સાથે-સાથે સુંદર દેખાવ પણ આપે છે — ઈસ્લામમાં પતિ-પત્નીના સંબંધને આ રીતે આલોખવામાં આવ્યો છે.

દાંપત્ય-જીવનમાં પ્રેમ અને દયા

ઈશદૂત (સલ્લ.) પણ પુરુષોને તેમની પત્નીઓ સાથે સારું વર્તન કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કરતા — “તમારામાં સૌથી સારો વ્યક્તિ એ છે, જે પોતાની સ્ત્રીઓ (પત્નીઓ) માટે (વ્યવહારમાં) સારો હોય.” (તિરમિઝી)

“અને તેની નિશાનીઓમાંથી એ છે કે તેણે તમારા માટે તમારી જ સહજાતિથી પત્નીઓ બનાવી, જેથી તમે તેમના પાસે મનની શાંતિ મેળવી શકો અને તમારા વચ્ચે પ્રેમઅને દયા પેદા કરી દીધાં. નિ:શંક, આમાં ઘણી નિશાનીઓ છે એ લોકો માટે જેઓ વિચાર કરે છે.”
(કુર્આન, ૩૦:૨૧)

આઈશા (ઈશદૂતના પત્ની, રદિ.)ને એક વખતે પૂછવામાં આવ્યું કે ઘરમાં ઈશદૂતનો વ્યવહાર કેવો હતો. તેણીએ કહ્યું, “તેઓ ઘરમાં તમારા જેવા જ હતા; તથાપિ તેઓ ખૂબ જ નરમ અને સૌમ્ય તથા ઉદાર હતા... તેઓ ઘરનાં રોજિંદા કામોમાં પોતાની પત્નીઓને મદદ કરતા, (તેઓ) જાતે પોતાનાં કપડાં સીવતા અને પોતાનાં પગરખાંની મરમ્મત

કરતા.” (તિરમિઝી) ટૂંકમાં, તેઓ, તેમની પત્નીઓ જે કંઈ કામ કરતી તેમાં તેમની મદદ કરતા.

માતાઓ અને દીકરીઓનું ઊંચું સ્થાન

શરૂઆતના વર્ષોમાં માતાની મમતા, કાળજી અને પ્રેમથી બાળક ઉપર ખૂબ ઊંચું પ્રભાવ પડે છે. નિ:શંક પણ, માતાને લીધે જ સમાજ સફળતાને વરે છે. તેથી સ્ત્રીઓને ગૌરવ બક્ષવાની અને તેમનો દરજ્જો ઉચ્ચ કરવાની શિક્ષા ઈસ્લામમાં તદ્દન ઉચિત છે.

ઈશ્વર કુર્આનમાં ફરમાવે છે :

એક વખતે ઈશદૂત (સલ્લ.)ને પૂછવામાં આવ્યું, “હે ઈશદૂત ! લોકોમાંથી મારા સદ્વ્યવહારનો સૌથી વધારે હકદાર કોણ છે ?” તેમણે કહ્યું, “તમારી માતા.” તે વ્યક્તિએ તે પછી બે વાર પૂછ્યું,

“અમે મનુષ્યને તારીફ કરી કે તે પોતાના માતા-પિતાની સાથે સારો વ્યવહાર કરે. તેની માતાએ કષ્ટ ઉઠાવીને તેને પેટમાં રાખ્યો અને કષ્ટ ઉઠાવીને જ તેને જન્મઆપ્યો, અને તેના ગર્ભ અને દૂધ છોડાવવામાં ત્રીસ મહિના લાગી ગયા...”
(કુર્આન, ૪૬:૧૫)

“પછી કોણ ?” અને તેને એ જ જવાબ આપવામાં આવ્યો. જ્યારે ચોથી વાર પૂછવામાં આવ્યું ત્યારે પયગંબર સાહેબે કહ્યું, “પછી તમારા પિતા.” (ખુબારી, મુસ્લિમ)

કેવળ માતાઓ સાથે જ સારો અને ઉમદા વ્યવહાર કરવામાં આવે તેનો જ બદલો મળશે એવું નથી, બલકે ઈસ્લામે દીકરીઓના દરજ્જાને ઉચ્ચ કરવામાં જે વિશિષ્ટ બદલો આપવાનું કહ્યું છે, તેવું દીકરાઓના દરજ્જાને ઉચ્ચ કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું નથી.

પયગંબર મુહમ્મદ (સલ્લ.)એ કહ્યું, “જેણે ત્રણ દીકરીઓનું પાલન-પોષણ કર્યું, તેમને સારી શિક્ષા-દીક્ષા આપી અને તેમના લગ્ન કર્યા, અને તેમના સાથે સારું વર્તન દાખવ્યું તે સ્વર્ગમાં જશે.” (અબૂ દાઉદ) એક બીજી હદીસમાં ત્રણ પુત્રીઓની સાથે ત્રણ બહેનોનો પણ ઉલ્લેખ છે. (મિસ્કાત) બે પુત્રીઓ (કે બહેનો) તથા એક પુત્રી (કે બહેન) વિશે પણ પયગંબર સાહેબે ફરમાવ્યું કે જો તેમના સાથે સારું વર્તન દાખવવામાં આવે તો તેમને પણ આ જ ઈનામ મળશે.

સમાપન

ઈસ્લામ પહેલાં સ્ત્રીઓને શરમજનક ગણવામાં આવતી હતી, બાળકીઓને જીવતી દાટી દેવામાં આવતી હતી, દેહ વ્યાપારનું ચલણ આમ હતું, ઘૂંટાછેડાં માત્ર પતિ જ આપી શકતો, બળવાનને જ વારસામાં હકદાર સમજવામાં આવતો, શોષણ ખુલ્લેઆમ થતું. ઈસ્લામ આવ્યો અને આ તમામ પ્રથાઓ નાબૂદ કરી દેવામાં આવી. હજુ હમણાં પણ ‘સભ્ય અને વિકસિત દેશો’માં સ્ત્રીઓને સન્માન અને ગૌરવ આપવામાં આવતું નથી, તેમનો કોઈ માન-મોભો નથી, અને સમાન કામ માટે સમાન પગાર આપવામાં આવતો નથી. તેના સામે, ઈસ્લામે સ્ત્રીઓને કીમતી અને મૂલ્યવાન ગણીને તેમને સન્માન આપે છે, તેમને કલંકિત કે અપમાનિત થવા દેતો નથી. કેટલાક મુસ્લિમ પરિવારોમાં સ્ત્રીઓ સાથેની ગેરવર્તણૂક એ કેટલીક સાંસ્કૃતિક બાબતોને લઈને છે, જેને તેઓ ખોટી રીતે અનુસરે છે, તેનું કારણ ઈસ્લામ નથી. જો ઈસ્લામ સ્ત્રીઓનું શોષણ જ કરતો હોત તો શા માટે સમગ્ર વિશ્વમાં આજે ખૂબ વધારે પ્રમાણમાં સ્ત્રીઓ સ્વેચ્છાએ ઈસ્લામને અપનાવી રહી છે ?

અહીં, અમારા અને તમારા પ્રભુ, તમામ પુરુષો અને સ્ત્રીઓના સૃષ્ટિ અને પાલનહારના શબ્દો સાથે આ ચર્ચાનું સમાપન કરીએ છીએ :

“સમર્પિત (મુસ્લિમ) પુરુષો અને સમર્પિત સ્ત્રીઓ, આસ્થા રાખનાર પુરુષો અને આસ્થા રાખનાર સ્ત્રીઓ, નિષ્ઠાપૂર્વક આજ્ઞાપાલન કરવાવાળાં પુરુષો અને નિષ્ઠાપૂર્વક આજ્ઞાપાલન કરવાવાળી સ્ત્રીઓ, સત્યવાદી પુરુષો અને સત્યવાદી સ્ત્રીઓ, ધૈર્યવાન પુરુષો અને ધૈર્યવાન સ્ત્રીઓ, વિનમ્ર પુરુષો અને વિનમ્ર સ્ત્રીઓ, દાનશીલ પુરુષો અને દાનશીલ સ્ત્રીઓ, રોઝા (ઉપવાસ) રાખવાવાળાં પુરુષો અને રોઝા રાખવાવાળી સ્ત્રીઓ, પોતાની ઈજજત-આબરૂની રક્ષા કરવાવાળાં પુરુષો અને રક્ષા કરવાવાળી સ્ત્રીઓ તથા અલ્લાહને સૌથી વધુ યાદ કરનારાં પુરુષો અને યાદ કરવાવાળી સ્ત્રીઓ — તેમના માટે અલ્લાહે ક્ષમા અને ખૂબ મોટું ઈનામ તૈયાર રાખ્યું છે.” (કુર્આન, ૩૩:૩૫)

ઈસ્લામમાં સ્ત્રીઓના અધિકારો

— સન્માનિત —

— ગૌરવશાળી —

— પ્રિય અને પોષિત —

ઈસ્લામી સાહિત્ય એકેડેમી (ગુજરાત)

૨, ગ્રાઉન્ડ ફ્લોર, જુમસન સેમ્સર્સ, અરબ મસ્જિદ પાછળ,
પથ્થર દુવા પેટ્રોલ પંપ સામે, રીલીફ રોડ, અહમદાબાદ - ૩૮૦૦૦૧
ફોન : ૦૭૯ - ૨૫૫૦૯૯૬૩ મો. : ૯૩૭૭ ૧૧૧ ૦૩૩
website : www.islamisahitya.com / email : islamisahitya@gmail.com
આ પેમ્પલેટ અંગ્રેજીમાં www.iisna.com/pamphlets/ પર મળશે.

ઈસ્લામની મુખ્યમુખ્ય શિક્ષાને જાણો...

પરમસત્યને ઓળખો
હૃદયના દ્વાર ખોલો

ઈસ્લામમાં સ્ત્રીઓને દબાવેલી, અપમાનિત અને શોષિત માનવામાં આવે છે — પણ શું ખરેખર એવું છે? શું લાખો મુસ્લિમો કેવળ અત્યાચાર કરનારા હોઈ શકે છે? કે પછી પૂર્વગ્રહયુક્ત અને પક્ષપાતી માધ્યમોએ આ ગેરસમજો ઉપજાવી કાઢી છે?

પશ્ચિમી દેશોએ હજુ હમણાં જ સ્ત્રીઓને તેમનાં અધિકારો આપ્યા હતા, તે ઈસ્લામે ૧૪૦૦ થી વધારે વર્ષ અગાઉ આપ્યા હતા. ઈ.સ.૧૯૩૦માં એની બેસન્ટે કહ્યું હતું કે, “છેલ્લી વીસમી સદીમાં ખ્રિસ્તી ઈંગ્લેન્ડે મહિલાઓને મિલકતનો અધિકાર માન્ય રાખ્યો, જ્યારે ઈસ્લામે આ અધિકાર પહેલાંથી આપેલો છે. સ્ત્રીઓને આત્મા નથી એવું

“સ્ત્રીઓ માટે પણ સામાન્ય નિયમાનુસાર એવા જ અધિકારો છે, જેવા પુરુષોના અધિકારો તેમના ઉપર છે.” (કુર્આન, ૨:૨૨૮)

શિક્ષણ ઈસ્લામ આપે છે એ વાત તદ્દન ખોટી છે. (The Life and Teachings of Muhammad, 1932)

પુરુષો અને સ્ત્રીઓનું મૂળ એક વ્યક્તિ જ છે — ઈશદૂત આદમ(અલી.) છે, જેઓ આ પૃથ્વી ઉપર સૌ પ્રથમ મનુષ્ય પણ હતા. ઈસ્લામસ્ત્રી અને પુરુષ બંને પાસેથી ન્યાય અને ઉમદા વ્યવહાર સિવાય બીજી કોઈ વસ્તુની અપેક્ષા રાખતો નથી.

સમાન બદલો (Reward) અને સમાન ઉત્તરદાયિત્વ

પુરુષ અને સ્ત્રી બંને એક જ રીતે બંદગી કરે છે, અર્થાત્ તેઓ એક જ ઈશ્વર (અલ્લાહ)ની ઉપાસના કરે છે, અને તેમની ઉપાસનાની વિધિઓ પણ સરખી છે, એક જ ધર્મગ્રંથને અનુસરે છે તથા સમાન આસ્થા ધરાવે છે. અલ્લાહ (તમામ સજીવ-નિર્જીવ વસ્તુઓના એક સાચા ઈશ્વર માટે વપરાતો અરબી શબ્દ) તમામ માનવોને ન્યાયી રીતે અને સમાન રૂપે જુએ છે. ઈશ્વર ન્યાયી વર્તણૂક ઉપર ભાર મૂકે છે અને કુર્આનમાં પુરુષ અને સ્ત્રીને સમાન વળતર અંગે ઘણી આયતો જોવા મળે છે:

“આસ્થા રાખનાર પુરુષો અને આસ્થા રાખનાર સ્ત્રીઓથી અલ્લાહે (ઈશ્વરે) એવા બગીચાઓનો વાલ્યો કર્યો છે, જેમના નીચે નહેરો વહી રહી ઢરે, જેમાં તેઓ સદૈવ રહેશે અને સદાબહાર બગીચાઓમાં પવિત્ર નિવાસ-સ્થાન, અને અલ્લાહની પ્રસન્નતા...” (કુર્આન, ૯:૭૨)

“...હું તમારામાંથી કોઈ કર્મ કરનારનાં કર્મોને વ્યર્થ નહીં કરું, યાદે તે પુરુષ હોય કે સ્ત્રી.” (કુર્આન, ૩:૧૯૫)

આ આયતો (શ્લોકો) દર્શાવે છે કે વળતર વ્યક્તિના કાર્યો પર આધારિત છે, નહિ કે તેની જાતિ કે લિંગ ઉપર. વ્યક્તિને કેટલું અને કેવી રીતે વળતર આપવામાં તેના મૂલ્યાંકનમાં જાતિ કે લિંગની કોઈ ભૂમિકા હોતી નથી. જો ઈસ્લામને આપણે અન્ય ધર્મો સાથે સરખાવીશું, તો આપણને ખ્યાલ આવે છે કે

તે સ્ત્રી અને પુરુષ બંને દરમ્યાન ન્યાય કરે છે. દા.ત. ઈસ્લામએ વિચારનું ખંડન કરે છે કે પ્રતિબંધિત વૃક્ષનું ફળ ખાવા બદલ ઈવ (પૃથ્વી પર સૌપ્રથમ સ્ત્રી), આદમ (પૃથ્વી પર સૌપ્રથમ પુરુષ) કરતાં વધારે દોષિત છે. ઈસ્લામ અનુસાર આદમ અને ઈવ બંનેએ ઈશ્વરની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કર્યું હતું, બંને તે અંગે પશ્ચાતાપ કર્યો હતો અને ઈશ્વરે બંનેને ક્ષમા આપી હતી.

શિક્ષણનો સમાન અધિકાર

પુરુષ અને સ્ત્રી બંનેને સમાન રૂપે શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરવાનું પ્રોત્સાહન આપવામાં આવે છે. ઈશદૂત (સલ્વ.) ફરમાવે છે, “દરેક મુસ્લિમ(યાદે તે પુરુષ હોય કે સ્ત્રી) માટે શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરવું અનિવાર્ય છે.” (બયહકી, ઈબને માજા)

ઉપરાંત, ઈશદૂત મુહમ્મદ (સલ્વ.) સમયે અને તે પછી ઘણી મહાન વિદ્યાન મુસ્લિમ મહિલાઓના નામ મળે છે. તેમાંથી કેટલીક સ્ત્રીઓ તેમના પરિવારમાંથી હતી, અને બીજી કેટલીક તેમના સાથીઓમાંથી અને દીકરીઓમાંથી હતી. ઈશદૂત (સલ્વ.)ના પત્ની આઈશા તેમાંથી ખૂબ ખ્યાત નામ છે, જેમના દ્વારા ઈસ્લામી કાનૂનનો લગભગ ત્રીજો ભાગ લોકો સુધી પહોંચ્યો છે.

બીજી ઘણી સ્ત્રીઓ કાયદાની નિષ્ણાત હતી, અને કેટલાક પુરુષો પણ તેમનાં વિદ્યાર્થીઓ રહી ચૂક્યા છે.

પતિ પસંદ કરવાનો અધિકાર

ઈસ્લામે સ્ત્રીને પોતાનો પતિ પસંદ કરવાનો તથા લગ્ન પછી પણ પોતાનું મૂળ પારિવારિક નામ રાખવાનો અધિકાર આપીને તેને ગૌરવ આપ્યું છે. વધુમાં, ઘણાં લોકો એવું માને છે કે માતા-પિતા તેમની પુત્રીને લગ્ન કરવાનું દબાણ કરે છે. વાસ્તવમાં આ એક સામાજિક પ્રથા છે, અને ઈસ્લામમાં તેનો કોઈ આધાર નથી. હકીકતમાં તેની મનાઈ કરવામાં આવી છે.

ઈશદૂત મુહમ્મદ (સલ્વ.)ના સમયમાં એક વખતે એક કુંવારી સ્ત્રી આપની પાસે આવી અને તેણે કહ્યું કે તેના પિતાએ તેનાં નિકાહ (લગ્ન) કરી દીધા છે, જો કે આ લગ્ન તેને પસંદ નથી. ઈશદૂત (સલ્વ.)એ તેને અધિકાર આપ્યો કે તે ઈચ્છે તો આ લગ્નને ચાલુ રાખે અથવા તોડી નાખે. તે સ્ત્રીએ ઈશદૂત (સલ્વ.)ને ઉદ્દેશીને કહ્યું, ‘હે ઈશ્વરના સંદેશવાહક ! મારા પિતાએ જે કંઈ કર્યું છે તેનો હું સ્વીકાર કરું છું, પરંતુ હું અન્ય સ્ત્રીઓને બતાવવા માગું છું (કે લગ્ન વિશે તેમના ઉપર દબાણ કરવાનો કોઈને અધિકાર નથી.) (અબૂ દાઉદ) આવી જ એક બીજી હદીસમાં છે કે પુષ્પ અને સમજદાર, ‘તય્બિબ’ (Defflowered but unmarried woman, Widow, Divorcee) સ્ત્રી વિશે કહેવામાં આવ્યું છે કે તે પોતાના વલી (અહીં ‘વલી’ એટલે એવી વ્યક્તિ જે કોઈ યુવતી કે સ્ત્રીના લગ્નનો જવાબદાર હોય) કરતાં પોતાના વિશે વધારે હક્ક ધરાવે છે. (મુસ્લિમ)

સમાન, પણ ભિન્ન

સામાન્ય નિયમાનુસાર પુરુષો અને સ્ત્રીઓ સમાન અધિકારો ધરાવે છે, છતાં વિશિષ્ટ હક્કો અને તેમને સોંપવામાં આવેલ જવાબદારીઓ એક જેવી નથી. અધિકારો અને

જવાબદારીઓના સંદર્ભમાં પુરુષો અને સ્ત્રીઓ એક-બીજાના પૂરક છે. બાહ્ય અને આંતરિક શારીરિક ભિન્નતા હોવા ઉપરાંત, વૈજ્ઞાનિકો જાણે છે કે ભાષા અને વાણી, માહિતી અને જાણકારી તથા લાગણીઓ અને ભાવનાઓના સંદર્ભમાં પુરુષો અને સ્ત્રીઓના મગજની પ્રક્રિયાને જોઈએ તો ઘણાં સૂક્ષ્મ અને જટિલ પ્રકારનાં તફાવતો રહેલાં છે. તેમાંથી કેટલાક આ પ્રમાણે છે:

હાર્વર્ડ યુનિવર્સિટીના Socio-Biological (સામાજિક-જીવવિજ્ઞાનનાં) વિશેષજ્ઞ એડર્વ ઓ.વિલ્સન કહે છે કે બોલવાની કળા, સહાનુભૂતિ અને સામાજિક કૌશલ્યમાં પુરુષો કરતાં સ્ત્રીઓ વધારે ઉત્તમ હોય છે; બીજી કેટલીક બાબતો જેવી કે આગ્રાદી, પ્રભુત્વ અને સત્તાધિકાર, સ્થાન અને દરજ્જો તથા ગાણિતિક કૌશલ્ય, પદ કે હોદ્દા માટે આકર્ષક વલણ અને અન્ય લાક્ષણિકતાઓને જોતાં સ્ત્રીઓ કરતાં પુરુષો વધારે ઉચ્ચ હોય છે.

વાસ્તવમાં એ મૂર્ખતા હશે, જો બંને જાતિઓ સાથે એક સરખો વ્યવહાર કરવામાં આવે અને તેમનાં વચ્ચેના તફાવતોને ધ્યાનમાં લેવામાં ન આવે. ઈસ્લામની શિક્ષા એ છે કે પુરુષો અને સ્ત્રીઓની ભૂમિકા એક-બીજાની પૂરક, છતાં ભિન્ન છે; કેમકે તે તેમની પ્રકૃતિ સાથે સૌથી વધારે સાનુકૂળ અને ઉપયુક્ત છે. ઈશ્વર કહે છે:

‘અને નર (પુરુષ) એ માદા (સ્ત્રી)ની જેમ નથી હોઈ શકતો.’ (કુર્આન, ૩:૩૬)

“શું એ જ નહીં જાણે જેણે પેદા કર્યા છે ? અને તે સૂક્ષ્મદર્શી અને સુમાહિતગાર છે.” (કુર્આન, ૬૭:૧૪)

પારિવારિક એકમ

અનન્ય ભૂમિકા, કૌશલ્ય અને જવાબદારીઓ સાથે ઈશ્વરે પુરુષો અને સ્ત્રીઓને ભિન્ન-ભિન્ન પેદા કર્યાં. આ તફાવતોને શ્રેષ્ઠતા કે હીનતાના પુરાવાના રૂપમાં જોવામાં નથી આવતાં, બલકે વિશિષ્ટતાઓ અને ખૂબીઓના રૂપમાં જોવામાં આવે છે. ઈસ્લામમાં કુટુંબનું મહત્ત્વ કેન્દ્રમાં છે. પરિવારની આર્થિક ખુશહાલી પુરુષના શિરે છે, જ્યારે કે કુટુંબની ભૌતિક, શૈક્ષણિક અને ભાવનાત્મક ખુશહાલી સ્ત્રી સંભાળે છે. આનાથી સ્પર્ધાને બદલે સહયોગની ભાવનાને પ્રોત્સાહન મળે છે. તેમની પારસ્પારિક જવાબદારીઓની પૂર્તિથી એક મજબૂત પરિવાર અસ્તિત્વમાં આવે છે અને તેના થકી એક મજબૂત સમાજનું નિર્માણ થાય છે.

ઉપરાંત, ન પુરુષો અને ન સ્ત્રીઓ, એક-બીજા વગર ભાવાત્મક અને ઊર્મિશીલ જીવન જીવી શકે છે. આ સંબંધનું વર્ણન અલ્લાહ સુંદર રીતે કરે છે:

“તેઓ તમારા માટે પોશાક છે અને તમે તેમનાં માટે પોશાક છો.” (કુર્આન, ૨:૧૮૭)